

Befektetés, fejlődés és a dolgozók jogai

A BEFEKTETÉS SZABÁLYAI – DOLGOZNI A DOLGOZÓKÉRT?

I. BEVEZETÉS A BEFEKTETÉSI MEGÁLLAPODÁSOKHOZ

A nemzetközi befektetés a globalizált gazdaság fontos irányítója. 2013-ban a közvetlen külföldi befektetések árama 1,45 ezer milliárd US dollárra emelkedett és 2014-ben várhatóan 1,6 ezer milliárd US dollárt ér el. A befektetések/beruházások nagy része multinacionális vállalatok részéről történik, közel 100.000 ilyen vállalat irányít világszerte 900.000 külföldi leányvállalatot. Egyes befektetéseket nemzetközi befektetési megállapodások szabályoznak. Ezek 2013. végén összesen 3.236-ot értek el (EU tagállamonként kb. 1.400-at). Csak 2013-ban negyvennégy ilyen megállapodás került egyeztetésre.

Nem kétséges, hogy az FDI képes a méltányos munka teremtésében, a termelékenység növelésében, technológiai átadásában, képzettség fejlesztésében, gazdasági diverzifikáció támogatásában és helyi vállalkozások fejlesztésében, illetve egy zöld gazdaságra való áttérés kiegyensúlyozott átmenetében pozitív szerepet játszani. Ugyanakkor az FDI képes a méltányos munkát, a fenntarthatóságot, az általános jólétet aláaknázni. **Sok minden a játékszabályokon és azok betartásán múlik.** A szakszervezetek joggal aggódnak amiatt, hogy a jelenlegi szabályok homályosak és a jövő megállapodásokban ismét ezek lesznek mérvadók. Tekintve, hogy az EU nagyszámú fontos megállapodást és befektetési egyezményt dolgoz ki, fennáll a veszély, hogy ezek továbbra is a befektetők javára, a tagállamok rovására és lakosaik életminőségének kárára billentik a jogi helyzet Európában.

Rendkívüli fontossággal bír az a tény, hogy a megállapodások illetve a kereskedelmi egyezmények befektetési fejezetei a befektetők védelmét a múltban úgy szolgálták, hogy a befogadó ország szabályozási jogait veszélyeztették. Ugyanakkor ezek a megállapodások sokszor olyan záradékokat tartalmaznak, mint az államközi vitarendezési mechanizmus, az Investor-to-State Dispute Settlement (ISDS), amelyek a befektetési megállapodásokban lehetővé teszik hogy a befektetők, illetve a vállalkozások a nemzeti bíróságok feje fölött, különleges bíróság előtt hívják perbe a tagállamokat, ha azok – tipikusan az állampolgárok egészségét, szociális, környezeti érdekeit védő – jogszabályai fenyegetik a

jövőbeni profitjukat. Egyes befektetők botrányos mértékű összegeket követeltek, amelyek nem csak a jelenlegi veszteségekre vonatkoztak, hanem az előrelátható nyereségekre szóló veszteségekre. Ezek a bíróságok sokszor azokból az ügyvédek közül állnak, akik az ügyfeleket képviselik és így a befektetők számára kedvező jogi körülményeket teremtenek. Az így meghozott döntések véglegesek és kényszerítő jellegűek.

2013-ban 56, illetve a második legnagyobb számú új befektetési jogeset törvényszék elé terjesztését lehetett megfigyelni. Az ismert jogesetek száma ezzel 568-ra emelkedett! Ezeknek a legnagyobb része 2013 végén fejlett országok befektetőitől eredt (85%), míg az esetek 53%-át az EU tagállamaiból, Hollandiából, az Egyesült Királyságból és Németországból eredő befektetők terjesztették fel (országoként 61, 43 és 39 eset). Lényeges, hogy 2013-ban az esetek 42%-a EU tagállamok ellen, és a követelések több mint fele a megújuló energiák ágazatában létező rendszabályok terén Spanyolország és a Cseh Köztársaság ellen irányult.

A szakszervezetek mély meggyőződése, hogy minden ország meg kell tartsa a fontos politikai célkitűzésekre szóló jogait, beleértve a munkatörvényeket, a környezet védelmét, a közegészség, az oktatás és a szociális védőháló ellátását valamint egy összefüggő, koherens ipari politika fejlesztését. Befektetési lépések ennek pont az ellenkezőjére is vezethetnek, mivel külföldi befektetők (vagy bizonyos esetekben hazai társaságok leányvállalatai) számára lehetővé teszik, hogy létező vagy éppen javasolt rendszabályokat megtámadjanak azzal érvelve, hogy ezek sértik jogjaikat.

Szerencsére a kormányok kezdik átgondolni a befektetési megállapodásokat és különösen az ISDS-t. Nevezetesen, egyes államok meg is szüntettek olyan megállapodásokat, amelyek komoly kihatással lehettek a gazdaság irányítására vagy a szociális társadalmi rendszerre. 2013-ban Dél-Afrika és Indonézia érvénytelenített befektetési megállapodásokat és más országok is rövidesen követik őket. Egyes kormányok azt próbálják elérni, hogy az egyezmények kiegyensúlyozottabbak legyenek, és a

fenntartható fejlődést elősegítő rendelkezéseket tartalmaznak. Más kormányok komolyan foglalkoznak az ISDS megváltoztatásával.

2013-ban 150.000 európai polgár nyilvánított véleményt az EU befektetési politikáját illetően, akkor, amikor az EU az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok közötti, tervezett szabadkereskedelmi és befektetési megállapodásra (TTIP) vonatkozó tárgyalásokba bocsátkozik. Még nem lehet tudni, hogy az Európai Bizottság meghallgatja-e az európai polgárok és az Európai Parlament (lásd az Európai Parlament 2011. április 6-i állásfoglalását a jövőbeni európai nemzetközi befektetési politikáról) a befektetési politikára vonatkozó véleményét, bár a

II. MIK AZ ÉRDEKEINK?

Az érdekeink nem elméleti fogalmak. Befektetők nemrég több pert indítottak kormányok ellen nemzetközi törvényszékek előtt, sok esetben azzal a céllal, hogy a kormányok töröljék a közérdeket védő törvényeiket és rendszabályaikat. Például a francia Veolia társaság pert indított az egyiptomi kormány ellen, többek között azért, mert Alexandriában felemelte a minimálbért. 2012 júniusában a Vattenfall panaszt emelt a német kormány ellen, amiért a Fukushima katasztrófa következtében az atomenergia igénybevételét korlátozni szándékozott. Egyes befektetők megtámadtak kormányokat azzal az érveléssel, hogy amikor a dolgozók sztrájkba léptek, nem nyújtottak megfelelő védelmet befektetéseik számára. Ilyen módon a multinacionális vállalkozások arra használják fel a befektetőket védő rendszabályokat és az ISDS-t, hogy vállalatuk céljait megvalósítsák, ezzel az adófizetőknek a közérdek és a rendszabályok védelmére fordított költségeit növelve. Még akkor is ha a multinacionális vállalkozások eljárásai nem járnak sikerrel, jelentős költségeket jelentenek jogaik megvédéséért az adófizetők számára, és néha elveszik a kedvüket a pereskedéstől az arra fordítandó kiadások miatt.

Egyes aggodalmat keltő példák:

A rendszabályok

Meghatározások: A "befektető" és a "befektetés" kifejezések nagyon széleskörűek és vitatható befektetési formákat fedhetnek le, beleértve kockázatos pénzügyi eszközöket - mint például határidős műveletek, opciós prémiumok és származékok - valamint államadósságokat. Ahogy Argentína esetében láthattuk, a kormánynak az adósságok átstrukturálására fordított erőfeszítéseit befektetők követeléseai ásták alá.

Nemzeti bánásmód: Egyes esetekben a megállapodások széleskörű liberalizálási kötelezettségeket tartalmaznak, például letelepedési előjogokat, amelyek korlátozzák az államnak a külföldi befektetők belépését szabadon szabályozó jogait. Ezenkívül a nem-megkülönböztetés elvét törvényszékek úgy értelmezhetik, hogy megtiltanak minden

közelmúltban lefolyt tárgyalások eredménye nem gerjeszt bizalmat. A nemrég Kanadával egyeztetett átfogó gazdasági és szabadkereskedelmi megállapodás (CETA), egy olyan befektetési fejezetet foglal magába, amely a szakszervezetek követeléseit nem tartalmazza. Emellett az EU még nem adott meggyőző magyarázatot arra, hogy egy ISDS megállapodás Kanadával egyáltalán miért szükséges.

Létezik egy jobb megoldás. Az ESZSZ visszavet mindent olyan befektetési megállapodást, amely a vállalkozások profitját az emberek jogai fölé helyezi. Az EU irányvonalát most kell megváltoztatni és a beruházásokkal kapcsolatos álláspontját átvizsgálni.

olyan szabályozó tevékenységet, amely még ilyen szándék hiányában is, "de facto" megkülönböztetésre vezet.

Legnagyobb kedvezményes elbánás: A közelmúltban egyes választott bíróság úgy döntött, hogy az MFN (legnagyobb kedvezményes elbánás) záradék, harmadik féllel megkötött megállapodások alapján a befektető számára magasabb szintű védelem követelését teszi lehetővé - a hazai és külföldi állam közötti megállapodást így (szelektív módon) megkerülve.

Kisajátítás: A kisajátítás széleskörű értelmezése, nevezetesen a közvetett kisajátítás esetében, egyes befektetők számára lehetővé tette hogy a befogadó államnak több, a közérdeket védő akcióját megtámadja, azzal a kétségbe vonható érveléssel, hogy ezek az akciók a „közvetett kisajátítás” bizonyos formáját képviselik.

Méltányos és igazságos bánásmód: A választott bíróságok a méltányos és igazságos bánásmód értelmezésének széles skálájával rendelkeznek, így nagy számú, előre nem látott korlátozásokkal szűkítik az államok szabályozási képességeit. Egy befektető például a Méltányos és igazságos bánásmód záradékot a dél-afrikai fekete kisebbség gazdasági önállóságára szóló törekvési program (Black Economic Empowerment) támadására használta fel. Ez a program a hagyományosan előnytelen helyzetben élő kisebbség támogatását szolgálja a foglalkoztatás, a közbeszerzéshez való hozzáférési előbbőség és a tulajdonjog átadása terén.

Teljeskörű védelem és biztonság: Ennek a kötelezettségnek a kiterjedése sem világos; nemzetközi választott bíróságok úgy találták, hogy ez az államoktól legalább egy minimális rendőri védelem követelését jelenti a külföldi tulajdonban levő eszközök számára. Egyes választott bíróságok azt is állították, hogy ez a záradék a külföldi tulajdonban levő beruházások esetében nem csak fizikai védelemre szóló igényt jelent, hanem egyéb formájú, az eszközöket fizikailag nem fenyegető zaklatásoktól való védelmet is. Egyes befektetők valóban felhasználták ezt az FPS-t (Teljeskörű védelem és biztonság) arra, hogy

sztrájkok vagy tömeges demonstrációk esetében a kormány ellen pert indítsanak.

Védő záradékok: A befektetési egyezményeknek nem kellene olyan záradékokat tartalmazniuk, amelyek a külföldi befektetők szerződéses jogaira vonatkoznak, ezáltal védelmüket nagy mértékben megerősítve. Ilyen körülmények között általában egy szerződéses stabilizáló záradék a megoldás, ami megvédi a befektetőket a törvények vagy a kormány által hozott döntések a megállapodás valós időpontja után történő változása esetén.

Tőke ellenőrzés: A befektetési egyezmények általában engedélyezik a befektetőket pénzalapjaik külföldre történő szabad átutalására. Ugyanakkor az államoknak jogos indokaik lehetnek az ilyen átutalások korlátozására illetve ideiglenes felfüggesztésére, különösen a fizetés-mérleggel kapcsolatos problémák esetén.

Alkalmazás: Az ISDS mechanizmusa

A külföldi vállalkozások kerülnek a helyi bíróságokat: Az EU ugyan azt hangoztatja, hogy a helyi bíróságokat részesíti előnyben, de ha a befektetők a befogadó országot meg akarják támadni, szabadon választhatnak a helyi bíróságok vagy, az ISDS-re hivatkozva, közvetlenül egy nemzetközi választott bíróság között. A szokásos eljárás szerint a felek csak akkor fordulhatnak egy nemzetközi választott bírósághoz, ha előbb kimerítették a helyi törvényszékek által nyújtott lehetőségeket, különben eljárásuk eredménytelen marad. Az emberi jogokkal foglalkozó bíróságokhoz - például az Emberi Jogok Európai Bírósága - szintén csak ilyen úton lehet fordulni.

III. MIT AKARNAK ELÉRNI A SZAKSZERVEZETEK?

Az EU és az Egyesült államok között folyamatban levő TTIP, valamint a CETA egyeztetések során előtérbe került az ISDS. Bár jelenleg a TTIP egyeztetések még kezdő stádiumban vannak, már tudjuk, hogy a tárgyaló felek mindkét oldalon az ISDS mechanizmust egy szélesebb körű befektetési fejezet keretében az egyeztetések tárgyává akarják tenni. A méltányos befektetési rendszabályokért való lobbizás keretében az ESZSZ, a lisszaboni egyezménynek megfelelően, amely a beruházást európai kompetenciának minősíti, kampányt szervezett a demokráciára és a dolgozók jogaira nézve 2009 óta veszélyt jelentő egyes befektetési rendszabályok és az ISDS mechanizmusa ellen.

Egyes felvetések:

1. Az európai intézmények elfogadták az elvet, amely szerint az államoknak joguk van a rendszabályozásra és a befektetési egyezmények nem korlátozhatják a tagállamok arra vonatkozó jogosultságát, hogy szükséges, a közérdek védelmét szolgáló intézkedéseket hozzanak. A befektetési rendszabályoknak tisztázni kell, hogy minden szabályozási tevékenység ami a közérdeket ill.

Egy nemzetközi választott bírósághoz való közvetlen hozzáférés előnyben részesíti a külföldi vállalkozásokat a hazaiakkal szemben, akik nem hivatkozhatnak az ISDS-re még ha ugyanolyan mértékben érintettek is.

A befektető - állam rendelkezések: A befektető az ISDS-re hivatkozva megtámadhatja és meg is támadja a közérdeket szolgáló rendszabályok széles körét (beleértve a közegészséget, a környezetvédelmet és a munka feltételeit). A legismertebb példa a befektetők által megtámadott közérdeket szolgáló rendszabályokra a reklám nélküli cigaretta dobozok ellen indított támadás, ugyanis egyek államok ezt a közegészséget védő rendszabályt vezették be a dohányzás csökkentése érdekében.

Érdekkellentétek: Minden egyes ügy esetében külön befektetési bíróságot állítanak fel, amely általában nemzetközi ügyvédi irodák magas képzettségű, kereskedelmi ügyekre szakosított ügyvédjeiből áll. Ezek nem feltétlenül elfogulatlan, bizonyos esetekben részrehajló bírák, mert lehetnek olyan ügyfeleik, akiknek érdeke lenne a megállapodásoknak a beruházót előnyben részesítő értelmezése. Bár a nemzetközi választott bíróságokra vonatkozóan léteznek az érdekkellentétek elkerülését célzó irányelvek, ezeket a nemzetközi bírák maguk dolgozzák ki és ellenőrzésükkel is maguk vannak megbízva.

Nincs fellebbezés: Nem létezik fellebbezési mechanizmus amely helyrehozhatná a jogi tévedéseket, és ez arra kényszeríti az államokat, hogy a választott bírák által meghozott kételyes döntéseket elfogadják. Az így meghozott döntések sok esetben összeférhetetlenek a nemzetközi joggal.

népjólétet szolgálja és ami nem szándékosan diszkriminációs jellegű, nem tekinthető az egyezmény megszegésének. Ellenkezőleg, a befektetési egyezmények célja a közérdeket ill. népjólétet szolgálni.

2. A megállapodások tartalmazzanak kötelező felelősségvállalásokat a dolgozók alapvető jogainak jóváhagyását és alkalmazását illetően. A kormányok arra is kötelezzék magukat, hogy a külföldi beruházások vonzása érdekében nem szüntetik meg vagy gyöngítik le a dolgozók alapvető jogait. A dolgozók legyenek jogosultak arra, hogy panaszt emeljenek a kormány ellen, amennyiben ez utóbbi nem tartja be vállalásait, szankciókat is lehetővé téve előnytelen rendszabályok meghozatala esetén.

3. Mielőtt egyezményeket kötnének, a kormányok kötelezzék magukat az emberi jogokra való kihatások felmérésére, a dolgozókkal való konzultálásra, és ezek fényében hozzák meg intézkedéseiket.

4. Az ISDS-re vannak alternatívák. Az ESZSZ az EU befektetési politikájára vonatkozó határozata - Resolution on EU Investment Policy (lásd az alábbi linket) - a he-

lyi bíróságok igénybevételére ösztönzi a befektetőket. Amennyiben továbbra is fennállna egy panasz, amely szerint egy befektető jogai nem találtak védelemre, egy alternatív peres mechanizmus keretében egy államok közötti döntőbíróóság oldhatná meg a vitát. A vállalkozások köthetnek biztosítási szerződéseket is ha magasabb szintű védelmet akarnak a külföldi befektetésre, mint ahogy azt évtizedeken át tették vállalkozások olyan intézményeken keresztül mint például a Nemzetközi Beruházás Biztosítási Ügynökség - Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA).

5. A befektetési egyezmények biztosítsák legalább azt, hogy letelepedésekor és a beruházás üzemeltetése alatt a beruházó a befogadó ország törvényeit tiszteletben tartja. Amennyiben ez nem történne meg, elveszíthetnék az egyezmény által nyújtott védettségüket. Akkor is felelősségre lehetne vonni őket, ha a beszállítási lánc szabályait sértenék meg.

6. Még akkor is, ha az EU továbbra is támogatja az ISDS-t, az EU intézkedéseket kell hozzon a visszaélések megfékezésére. Ezek közé tartozhat a befektető részéről a helyi bíróságok által nyújtott lehetőségek teljeskörű kimerítése mielőtt nemzetközi szintre vinné követeléseit. A nemzetközi választott bíróságok működése ezenfelül sokkal átláthatóbb kell legyen. A bírák minőségi és összefüggő döntéshozatala érdekében fellebbezési jogra is szükség van. Fontos az is, hogy a jelenleg mindennapi érdekelentéket kiküszöböljük, mivel sok befektetéssel foglalkozó bírósági ügyfelet is képvisel, és így hajlamos a befektetőt előnyben részesítő döntést hozni, mert ez a jövőben hasznára lehet. Az ISDS alapvetően nem méltányos, hiszen előnyben részesíti a külföldi befektetőket a helyi gazdasági szereplőkkel szemben – helyi befektetők vagy érdekeltségi csoportok, például fogyasztói vagy dolgozói szövetségek – azáltal, hogy megadja nekik a célra rendelt bíróságokhoz való hozzáférési jogot a kisajátítási követeléseik ügyében.

IV. FORRÁS ANYAGOK A SZAKSZERVEZETEK SZÁMÁRA A BEFEKTETÉSI ÁRAMLÁSOK, A NEMZETKÖZI BEFEKTETÉSI MEGÁLLAPODÁS ÉS AZ ISDS TÉMÁJÁBAN

Ezekre a témákra vonatkozóan, részletesebb tájékoztatást találhat a következő honlapon: Az ESZSZ az EU befektetési politikájára vonatkozó határozata - ETUC Resolution on EU Investment Policy, 19 March 2013, online at http://www.etuc.org/documents/etuc-resolution-eu-investment-policy#.UyMJW_IdX0Q

<http://www.business-humanrights.org/SpecialRepPortal/Home/Materialsbytopic/Investment>

http://ces.iisc.ernet.in/envis/sdev/investment_model_int_handbook.pdf

http://www.iisd.org/pdf/2011/investment_treaties_why_they_matter_sd.pdf

<http://www.ips-dc.org/reports/070430-challengingcorporateinvestorrule.pdf>

<http://justinvestment.org/2010/08/investment-rules-in-trade-agreements/>

http://publications.gc.ca/collections/collection_2012/dd-rd/E84-36-2009-eng.pdf

http://unctad.org/en/publicationslibrary/wir2013_en.pdf